

CONFERÈNCIA NI PAU NI PERDÓ, SINÓ VICTÒRIA I POSSESSIÓ. LA REPRESSIÓ FRANQUISTA CONTRA LES DONES D'ALBOCÀSSER (1938-1945) I MICROTEATRE PALMIRA CAP DE MELÓ DE DOMINGO J. FONT

Narcís Tena Sales

El passat dissabte 11 d'abril va tindre lloc un acte de memòria, reconeixement, reparació, justícia i veritat, però alhora també de tragèdia, repressió i crueltat. L'Agrupació per la Recerca i Recuperació de la Memòria Històrica i Patrimoni d'Albocàsser, amb la col·laboració de l'Ajuntament d'Albocàsser, van tindre a bon grat organitzar la conferència impartida per l'historiador de la Universitat de València, veí de Sant Jordi amb arrels arenques, Narcís Tena Sales, que, emmarcat dins del seu projecte doctoral, estudia com es va organitzar la repressió franquista per justícia militar contra les dones de la província i especialment com la societat va col·laborar amb ella.

Les dones durant la dictadura franquista -a part de ser una tirania sanguinària i repressiva, era règim misogin, masclista, patriarcal i androcèntric- van passar a ser un subjecte passiu, incapaç i carent de qualsevol dret com a ciutadanes. Parlant clar, per a la dictadura eren un zero

a l'esquerra. Les dones sols tenien una funció: ser correctes, mares, esposes, filles, sempre al costat del baró, el qual tenia el poder legal sobre elles. La dictadura amb l'església i la Falange -Secció Femenina- es van encarregar de difondre eixe discurs de dona casolana, catòlica, obedient, silenciosa, decorosa, submissa, casta i pura. Ah! I per descomptat, mare i bona esposa, amb molts de fills! El que es coneixia com a *Ángel del Hogar. La mujer con la pata quebrada*. Això va suposar un retrocés meteòric entre el col·lectiu femení, un retrocés del qual encara actualment queda un solatge sociològic entre moltes actituds masculines. Hem de considerar que des de l'1 d'abril de 1939, derrotada la República, l'administració franquista va centrar tots els interessos a aniquilar el projecte que des del 14 d'abril de 1931 fins a l'1 d'abril de 1939 en els últims territoris lleials havia fet avançar Espanya en democràcia, llibertat i drets.

La República va ser una escola de ciutadania, de modernitat, de raó, de coneixement, de millora. Amb ambiciosos reformes, va intentar treure a la nació del retrocés que patia després de règims monàrquics -avantpassats de l'actual- i governs corruptes que tenien a la societat, especialment la proletària i obrera en la més denigrant pobresa i endarreriment. Es va fer una constitució que reconeixia drets laborals, socials, de llibertat religiosa i, per primera vegada, de gènere. La II República, en el breu, però intens període de temps abans del cop d'estat cívico-militar, va promulgar un conjunt legislatiu de caràcter igualitari que, amb molts obstacles i limitacions per part dels poders tradicionals, va aconseguir que les dones obtingueren la ciutadania plena, política i social, i el dret al vot, a parlar en públic, a encapçalar llistes polítiques, presidir partits, sindicats... En suma, viure en llibertat pública. A més a més, va autoritzar el matrimoni civil, la llei del divorci, l'accés a una educació pública, crítica i lliure, etc. Un fum de millores que amb la guerra i la lluita antifeixista en zona republicana catalitzaren i avançarien a ritmes mai vistos, però en zona colpista i amb posterior dictadura quedarien relegades a l'ostracisme i totes aquelles i aquells que mínimament s'havien involucrat, denunciats, empresonats, marginats, violentats i en l'últim extrem assassinats.

L'execució del cop d'estat i l'establiment de la posterior dictadura tenien com a objectiu es-

borrar aquella democràcia del poble considerada una revolució i, en el cas de les dones, una revolució de gènere, una transgressió del model tradicional imposat per l'església. Havien traspassat els seus límits, que eren la porta i la finestra de casa. Eren les roges, les vençudes, les infames, les abjectes. La dictadura va elaborar un discurs on els vençuts eren inhumans i les dones monstruoses, intolerants, histèriques, sàdiques, antinaturals, masculines, sense atributs maternes, etc. Una definició delirant legitimada per les pseudoinvestigacions d'Antonio Vallejo-Nájera.

La repressió franquista, organitzada pels militars i encoratjada la població a la delació i denuncia, va comptar amb una destacada participació del veïnat vencedor, sense el qual va ser molt complicat que l'engranatge repressiu presentés l'índex d'incriminació i punició que va arribar. S'inicia una vegada el poble és ocupat per les tropes colpistes, en aquest cas Albocàsser, l'11 de juny de 1938. La repressió s'empara amb el Codi de Justícia Militar de 1890, que comença l'obertura d'expedients sumaris contra tots aquells sospitosos o denunciats. L'arbitrarietat i la farsa jurídica serà la probatòria d'aquests pseudojudicis, que per començar jutjaven personal civil amb codi castrense. Falsària fins al punt que molts denunciants són anònims o que entre les autoritats, alcalde i cap de FET JONS, es calcaven els informes o els detinguts no podien ni sabien com demostrar la seua innocència. L'apellació fiscal pesava sobre la defensa. Les dones, seguint els preceptes morals que el franquisme imposa on *lo privado serà político*, seran condemnades per roges i per dones amb acusacions carregades de judicis morals, afectius, de comportament i actituds.

El primer ajuntament franquista, el 29 de juny de 1938, va fer un llarg informe on detalla totes les persones que havien estat al costat de la II República en ajuntaments, sindicats, partits o simples afiliats i simpatitzants. Però clar, quan fan eixe informe molta gent no es trobava al poble, havien fugit, se n'havien anat davant, com deien per por a les tropes, a la guerra, als soldats, als legionaris i els regulars... Entre les dones que apareixen "fitxades" però que no estan al poble aquella prompta data de juny de 1938 estaven Caridad Segarra, Cinta Boix i Carmen Boix, no les podran detenir, les detindran després quan tornen, seguint la fallàcia del dictador de què

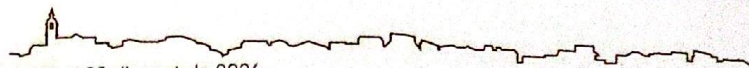
"nada tiene que temer quien no tanga las manos manchadas de sangre" que va ser un cau de caçador per les republicanes i republicans.

La primera dona processada va ser la jove de 20 anys Carmen Bort. El seu delictes: portar la bandera republicana en una manifestació i ser la serventa del Centre d'Izquierda Republicana. Per això li van imputar 6 anys de presó. En total, 10 bocassines, oficialment, serien processades en sumari de guerra, però vexades i humiliades, moltes més.

A partir d'abril-juny de 1939 començaran a vindre els que ara passaven a ser *"rojos huidos que no havian estado presentes en la gloriosa entrada de las tropas nacionales"*. Les delacions anaven que volaven pel poble i les cases dels vençuts havien sigut buidades, robades. Al Pla de la Font, quan arribava l'autocar o els primers carros, una comitiva de benvinguda de vencedors començava a apedregar-los, a esculpir-los, a maltractar-los i a les dones a rapar-les, vexar-les, apallissar-les. Moltes dones van ser rapades i passejades quan van arribar al municipi i fins i tot a una que tenia el marit empresonat i després seria afusellat el 1942 a Castelló la Guàrdia Civil la va llançar per les escales de casa provocant-li un part prematur. La repressió i la venjança començava sense compassió.

Eren tancades al magatzem de Belles o la Bellesa durant un temps incert. Passaven setmanes o mesos i no declaraven davant de les noves autoritats, passaven fam, misèria, angouxa. De joves a majors, sense impassibilitat, van ser empresonades. La més jove era Carmen Bort i la més major, amb 64 anys, Antonia Montañés Segarra. La majoria sabien llegir i escriure, set davant de tres que no tenien instrucció. Moltes van entrar casades i van sortir vídues: Cinta Boix Martí, em->

> presonada sols per ser la dona de l'alcalde de la República, perdrà el seu marit, Antonio Boix Peraire "Tono Bibiana" afusellat el 1941. Dolores Expua acabarà vídua, Antonio Peraire Montañés "volante" va ser afusellat l'octubre de 1941, poc després que ella siga alliberada. Caridad Segarra, el 1951 plorarà la mort del seu home, Francisco Beltrán Fresquet, víctima de les misèries de la postguerra.

Foren condemnades a penes de presó acusades de delictes de rebel·lió militar igual que als homes amb implicació molt més directa en política, repressió en rereguarda o activisme polític, el que era una desproporció judicial evident: 30 anys a Vicenta Febrer; 12 anys i 1 dia Carmen Boix, Cinta, Vicenta Sales i Caridad; a 6 anys i 1 dia a Carmen Bort i a Sofia i sobresegudes Dolores i Losar.

Totes van sofrir presó, encara que fos uns mesos, i altres van perir o van sortir amb traumes i malalties, les van afectar de per vida. Les presons franquistes eren espais insalubres, massificats, infectes, miserables i inhumans i les de dones, a més, amb els seus fills menuts fins als 3 anys. Moltes van sortir malaltes i l'estigma de ser republicanes o esposes, mares o filles els va costar la marginació social. Tràgic va ser el cas d'Antonia Montañés, esposa de José Bellumunt Peraire, destacat republicà, que va ser empreso-

nada per, no sap ben bé com, trobar en sa casa roba de l'església i en palli processional. Va entrar a la presó el 4 d'agost de 1939 i el Nadal d'eixe any ja estava pràcticament moribunda. El dia 26 de desembre de 1939, per petició expressa del metge que adduïa el sofriment d'una malaltia infecciosa, se li decreta presó atenuada al domicili i a les 18:00 hores de la vesprada mor en sa casa del Carrer Magistral Chillida. Tenia 65 anys, estava casada (el seu marit empresonat) i dues filles: Carmen i Antònia.

Després de la conferència, el públic va poder assistir a la representació de microteatre 'Palmira cap de meló', de Domingo J. Font, una obra basada en fets reals de la comarca que va reflectir de manera clara i emotiva la violència sexual i humiliació que amb el rapat eren sotmeses moltes dones republicanes per part dels vencedors impunes.

El millor homenatge i record que podríem oferir a les dones compromeses, és assumir aquesta memòria i testimoni com a símbol de tolerància i reafirmació dels valors democràtics. Eixes dones, en llars desfetes i la seua vida arravatada, per la victòria franquista, foren les autèntiques heroïnes de la postguerra, que amb tot van reconstruir unes vides en un context molt nefast.

Honor i Memòria.

COGNOMS, NOM	ÀLIES o RENOM
Boix Carcacer, Carmen	Genara
Boix Martí, Cinta	Dona de Tono Bibiana
Bort Ferrando, Carmen	
Expua Expósito, Dolores	La volante
Febrer Tena, Vicenta	La sinyoreta
Martí Bellmunt, María Sofia	De Canta
Montañés Segarra, Antonia	De bonifacia
Sales Boix, Vicenta	La calsonillera / Senteta del rabadà / Rabadana
Segarra Escrig, Caridad	Caridad del Catxo
Segarra Pitarch, Losar	La pitarcha